

УДК 911.3

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-290-1-21

ПАНЬКІВ Н. Є., ПОКАЛЬЧУК О. О.
Національний університет "Львівська політехніка", Львів, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В роботі проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку медичного туризму в Львівській області, окреслено основні переваги його розвитку та визначено проблеми, що його гальмують. Подано рекомендації щодо розвитку медичного туризму на Львівщині, зокрема, зазначено про необхідність реалізації інфраструктурного проекту "Медичного парку", що розташовуватиметься на території Трускавця, Моршина та Східниці та об'єднає їх в основний рекреаційний центр Львівщини. Крім того, розроблено новий лікувальний тур до бальнеологічного курорту Львівщини – Східниці, який сприятиме підвищенню туристичної привабливості курорту та й Львівської області, загалом.

Ключові слова: медичний туризм, Львівська область, Медичний парк, лікувальний тур

PANKIV N., POKALCHUK O.
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

CURRENT STATE AND TRENDS OF MEDICAL TOURISM DEVELOPMENT IN LVIV REGION

Medical tourism is a new global trend that has resulted from globalization and is to travel to get medical care, improve their well-being and improve their health. This type of tourism is one of the main factors in the development of the country's healthcare sector, replenishment of both state and local budgets, promotes foreign investment and creates a positive image of the country. According to the WHO, by 2022, tourism and health (jointly) will be one of the world's leading industries. And as the world's population ages, the development of medical and health tourism expects even more rapid growth.

Ukraine is an attractive country for medical tourism: every year this type of tourist activity is developing more and more in different cities and regions. The Lviv region stands out, which is one of the most active in developing this type of tourism throughout the region. Given this, the research topic is relevant.

The aim of the work is to identify current trends in the development of medical tourism as a promising, competitive and effective type of tourism in the Lviv region.

The paper analyzes the current state and trends in the development of medical tourism in the Lviv region, outlines the main advantages of its development and identifies the problems that hinder it. Recommendations for the development of medical tourism in the Lviv region are given, in particular, the need to implement the infrastructure project "Medical Park", which will be located in Truskavets, Morshyn and Skhidnytsia. In addition, a new medical tour to the balneological resort of Lviv region - Skhidnytsia has been developed, the program of which provides accommodation and treatment in one of the best medical and health complexes of Skhidnytsia - "Kyivska Russ Resort Medical & Spa".

In general, the implementation of the infrastructure project of the Medical Park will allow to unite Truskavets, Skhidnytsia and Morshyn into the main recreational center of Lviv region. And the developed medical tour will help to sign the tourist attractiveness of the resort and the Lviv region in general.

Keywords: medical tourism, Lviv region, Medical park, medical tour

Вступ

Медичний туризм – це нова світова тенденція, що стала наслідком глобалізації та полягає у тому, щоб здійснювати подорожі, з метою отримання медичної допомоги, покращення власного самопочуття та здійснення оздоровлення організму. Саме цей вид туризму є одним із основних факторів розвитку галузі охорони здоров'я країни, поповнення як і державного, так і місцевих бюджетів, сприяє залученню іноземних інвестицій та створює позитивний імідж країни. За даними ВООЗ, до 2022 року туризм і сфера охорони здоров'я (спільно) стануть однією з визначальних світових галузей. А оскільки населення всього світу старіє, розвиток медичного та оздоровчого туризму очікує ще більш стрімке зростання.

Україна є привабливою щодо медичного туризму країною: з кожним роком цей вид туристичної діяльності все більше розвивається у різних містах та регіонах. Особливо вирізняється Львівська область, яка одна з найактивніших розвиває це вид туризму на всій території регіону. З огляду на це, тема дослідження є актуальною.

Об'єктом дослідження є ринок медичного туризму як один з видів туристичної діяльності.

Предметом дослідження є моніторинг, організаційні засади та особливості функціонування ринку медичного туризму в Україні та у Львівській області, зокрема.

Метою роботи є визначення сучасних тенденцій розвитку медичного туризму як перспективного, конкурентоздатного та ефективного виду туризму у Львівській області.

Виходячи з мети, було поставлено наступні завдання: дослідити теоретичну частину питання; проаналізувати чинники, які впливають на розвиток медичного туризму в Україні та Львівській області, зокрема та дослідити законодавчу базу регулювання; дослідити недоліки розвитку ринку послуг медичного туризму в Україні та Львівській області; визначити перспективні напрямки розвитку та шляхи вдосконалення галузі медичного туризму на Львівщині; розробити новий лікувальний тур у Львівській області.

Методи дослідження. Під написання роботи, було використано загально-наукові та спеціальні методи, зокрема, теоретичний аналіз інформаційних джерел за проблематикою дослідження; аналіз статистичних даних; метод порівняльного аналізу; метод кейсів; емпірично-теоретичний метод моделювання; описовий метод.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень Л. Волошенко, О. Гулич, В. Кифяка, О. Коваль та інших авторів свідчить про суттєві передумови розвитку медичного туризму в Україні. Проте, в опублікованих наукових працях не повною мірою визначено всі елементи ринку медичного туризму та їх вплив на його розвиток, зокрема у Львівській області [1].

Наукова новизна отриманих результатів. В роботі визначено прикладні шляхи формування медичного туризму, як перспективного туристичного виду діяльності в Львівській області через оцінку сучасного стану та тенденцій його розвитку на Львівщині.

Практичне значення отриманих результатів. Практична значущість отриманих результатів роботи полягає в тому, що тут окреслено основні переваги розвитку медичного туризму в Львівській області і визначено проблеми, що його гальмують. Також у роботі окреслено рекомендації щодо розвитку медичного туризму на Львівщині, зокрема про необхідність реалізації Медичного парку, що розташовуватиметься на території Трускавця, Моршина та Східниці. Проект передбачає будівництво нових готелів, медичних центрів, СПА тощо. Медичний парк має зосередити в собі весь природний лікувальний потенціал регіону та забезпечити відпочиваючих усіма мінеральними водами Львівщини, торфо-грязе лікуванням, а після відновлення видобутку озокериту – й озокеритолікуванням. Загалом, реалізація інфраструктурного проекту “Медичного парку” дозволить об’єднати Трускавець, Східницю та Моршин в основний рекреаційний центр Львівщини. А розроблений лікувальний туру сприятиме підвищенню туристичної привабливості курорту та й Львівської області, загалом.

Результати дослідження даної роботи будуть корисними у використанні для туристичних операторів та агенств, приватних та державних клінік, які розвиваються чи планують розвиватися в даному напрямку туризму, в першу чергу це компанії які орієнтуються на в’їзний туризм. Також результати даного дослідження можуть стати в нагоді під час розробки стратегії розвитку медичного туризму в Україні та Львівщини, концепціями якої є популяризація та просування українського національного медично-туристичного продукту на світовому ринку медичних послуг та нормативно-правових документів, які спрямовані на розвиток медично-туристичної індустрії та посиленню співробітництва в ній.

Основний розділ

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ РИНКУ ПОСЛУГ З МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Мета та становлення медичного туризму у світі

Відповідно до статистики туризму, подорожі з метою лікування та оздоровлення є основою міжнародних туристичних обмінів, а питома вага туристів, що подорожують з метою «leisure, recreation and holiday» складає близько 56% або 784 млн осіб щорічно (дані UNWTO за 2018 р.), а «health treatment» разом з відвідуваннями родичів та друзів, паломницькими чи релігійними подорожами займає біля 27% усіх відвідувань (рис. 1) [17].

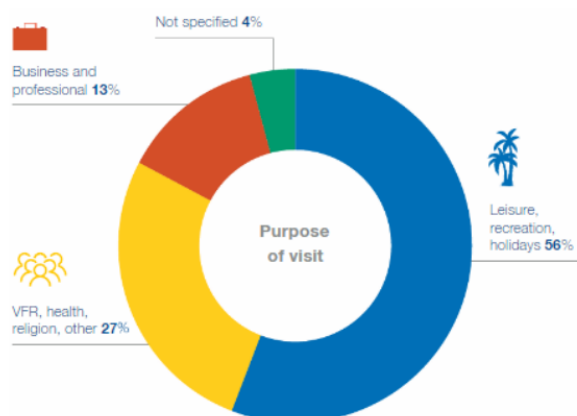

Рис. 1. Сегментація світового туристичного ринку за метою подорожей, 2018 рік [17]

Лікувальний туризм здійснюється з метою зміцнення здоров'я і передбачає перебування в санаторно-курортних установах. Метою оздоровчого туризму є профілактика захворювань і відпочинок. Він характеризується тривалістю подорожі, відвідуванням меншої кількості міст і більшою тривалістю перебування в одному місці, тобто поряд із проведенням дозвілля передбачає відпочинок, релаксацію, оздоровлення. Такий вид відпочинку краще характеризується формулою: «renew, revive, relax, refresh».

Концептуальною системою для лікувально-оздоровчого туризму стали виокремлення потреб туристів та розвиток туристичної інфраструктури на цій основі (див. рис. 1) [16].

1.2. Трактатування терміну «медичний туризм»

Сучасне трактування терміну «лікувально-оздоровчий туризм» включає оздоровчий туризм (recreational tourism or healthcare tourism), лікувальний туризм (health tourism or health treatment tourism), який традиційно називають курортний туризм, медичний туризм (medical tourism and wellness) (рис. 2).

Найчастіше виділяють рекреаційний туризм, що поєднує поїздки з метою відпочинку, оздоровлення і лікування, а також відновлення і розвитку фізичних, психічних та емоційних сил. Рекреація охоплює всі види відпочинку, в тому числі санаторно-курортне лікування і туризм. Зберігаючи лікувальну функцію, курорти урізноманітнюють програму перебування пацієнтів культурними, атрактивними і спортивними заходами, пропонують широкий асортимент послуг з оздоровлення і відновлення сил, більш гнучко підходять до визначення тривалості курсів лікування й оздоровлення. Останнім часом у курортних готелях дуже популярною є таласотерапія, Wellness та Spa-процедури [1].

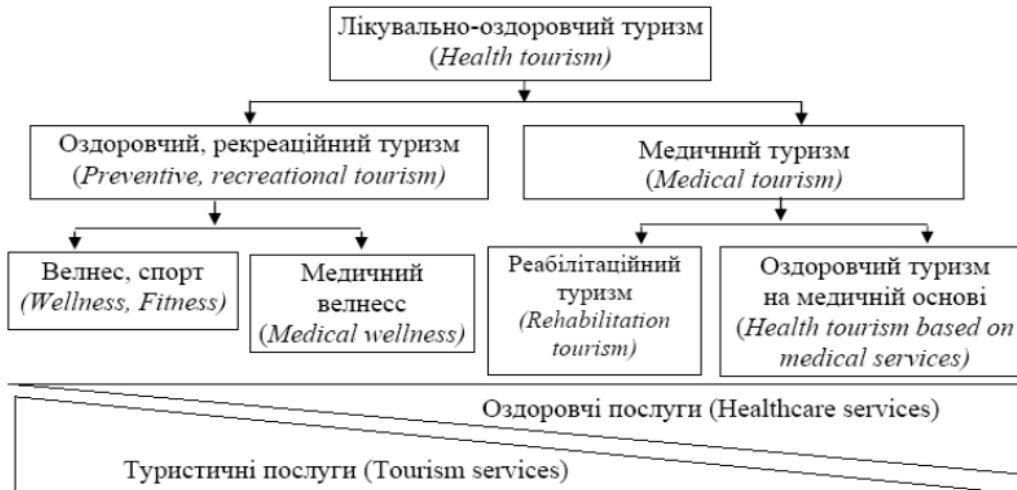

Рис. 2. Концептуальна система лікувально-оздоровчого туризму [1]

У зв'язку з цим підкреслювалася необхідність проведення широкомасштабного дослідження ринку відпочинку і лікування, розробки і впровадження стандартів курортного обслуговування. З'являються нові асоціації медичного туризму (Українська асоціація медичного туризму (УАМТ), Всесвітня асоціація медичного туризму (GHTC), що підтримують бажання санаторно-курортних закладів змінюватися та сприяють популяризації інноваційних технологій курортного туropolрейтингу.

Медичний туризм передбачає організацію медичного обслуговування пацієнтів за межами місця їхнього постійного проживання, а саме: організацію відпочинку та надання лікування, діагностику чи профілактику захворювань, отримання оздоровчих, рекреаційних чи інших послуг.

2. ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ПОСЛУГ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз факторів привабливості українського ринку медичного туризму

Для України медичний туризм є досить новим поняття та видом бізнесу. Проте, як зазначає Державне агентство розвитку туризму України, це є одним із пріоритетних напрямків як внутрішнього так і в'їзного туризму. На сьогоднішній день, в Україні досі не фіксується, скільки людей приїхало саме з оздоровчою та лікувальною метою. Відсутня єдина статистика, яка б показала реальні цифри та дала б змогу оцінити кількість іноземних пацієнтів в Україні, та робити релевантні прогнози на майбутнє [2].

Нижче представлено SWOT-аналіз сучасного стану ринку медичного туризму України (див. табл. 1) та описано різні моделі бенчмаркінгу, придатні для практичного використання. Існування ринку МТ зумовлено комплексом факторів – так званим 5Д, до якого входять достатність послуги, її дієвість (послуга, що реально працює), досяжність у часі та просторі (зручне місце локації клініки/країни та можливість отримати послугу у короткий термін), доступність прайсу, додатковий сервіс [5].

- із Міністерством культури та інформаційної політики України є:
- підвищення якості медичного обслуговування та ефективності курортного лікування;
- покращення роботи кадрового персоналу у наданні якісних послуг;
- правове забезпечення, перегляд законодавчої бази України, розроблення закону "Про медичний туризм" та чітке окреслення поняття "кластерів";
- розроблення відомчої нормативної бази щодо співпраці з іноземними клієнтами в медичних закладах, насамперед державної та комунальної сфери;
- промоція українського медичного туризму у світі [7].

Таблиця 1

Фактори, що визначають привабливість українського ринку медичного туризму

Strength (сила) Великий ринок ТОП-клініки та лікарі Сприятливі природні фактори Належна законодавство в окремих галузях Вдале розташування країни Прагнення до подорожей у людей з інших країн	Weakness (слабкість) Неприятлива політична та економічна ситуація Недостатньо розвинена інфраструктура МТ і туризму Відсутність довіри з боку пацієнтів Потреба у значних інвестиціях Недостатньо якісний сервіс Висока конкуренція
Opportunities (можливості) Зростання регіонального та міжнародного ринків МТ Інвестиції у приватну медицину Акредитація та сертифікація клінік (ISO 9001, QHA Trent, JCI та інші) Розвиток окремих галузей медицини	Threats (загрози) Погіршення політичної та економічної ситуації Зростання конкуренції на рівні країн Рекрутинг з боку конкурентів Збільшення конкуренції на рівні клінік Зміни законодавства Виснаження природних факторів

Серед основних завдань, які ставлять перед собою Державне агентство розвитку туризму України разом/

2.2. Характеристика напрямків медичного туризму в Україні

Основними напрямками медичного туризму в Україні наразі є стоматологія, імплантологія, репродуктивна медицина, пластична хірургія, офтальмологія, реабілітація, фізіотерапія, гінекологія та урологія, загальна медична практика, що детальніше описані у Таблиці 2 [2].

Таблиця 2

Основні напрямки медичного туризму в Україні

Напрямок	Опис
1	2
Кардіохірургія	Сьогодні в Україні функціонує 35 кардіохірургічних центрів. Провідною профільною установою нашої держави залишається ДУ «Національний інститут серцево-судинної хірургії ім. М.М.Амосова НАМН України», який можна вважати коліскою вітчизняної кардіохірургічної школи, заклад із більш ніж 60-річною історією та величезним практичним досвідом (понад 180 тис. втручань). Фахівцями закладу здійснюються унікальні операції, рівень смертності під час яких часто нижчий за такий у провідних світових клініках. Унікальний досвід нагромаджено в хірургії порушень ритму серця, зокрема, у новонароджених, використанні механічних методів підтримки кровообігу, хірургічного лікування кардіоміопатій.
Офтальмологія	На базі ДУ «Національний інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П.Філатова НАМН України» діє 5 підрозділів національного значення – Український центр запальних хвороб ока, Український офтальмотравматологічний центр (працює в режимі 24/7 та надавав допомогу постраждалим під час подій на Майдані та в зоні АТО), Центр опіків ока (єдиний у світі, що надає спеціалізовану допомогу пацієнтам із такими ураженнями, зазвичай вони «курсують» між опіковими центрами та офтальмологічними відділеннями), Український центр очної онкологічної патології, Центр дитячої офтальмології. За період існування Інституту накопичено суттєвий досвід лікування іноземних пацієнтів. Зокрема, за останні 5 років надано допомогу 539 хворим із понад 40 країн світу, серед яких США, Німеччина, Велика Британія, Норвегія, Швеція, Швейцарія та ін. (близько половини пацієнтів – мешканці країн Близького Сходу).
Репродуктивні технології	Окрім високої ефективності та доступної вартості, популяризації напрямку репродуктивної медицини сприяє легальність сурогатного материнства (воно дозволено лише в США, Україні та Грузії). Законодавство у цій сфері потребує доопрацювання. За частотою пошуку за параметром «донація» Україна посідає 6-те місце у світі. Щоб ці можливості стали ще більш широкими, потрібні зусилля держави щодо ліквідації таких бар'єрів, як недосконалість законодавства у сфері регуляторних вимог, реєстрації ліків та медичного обладнання; перегляд обмежень на перевезення біоматеріалів для проведення циклів допоміжних репродуктивних технологій; поглиблення євроінтеграції.
Стоматологія	Медичний туризм відкриває широкі можливості для країни, насамперед сприяє створенню додаткових робочих місць не лише в медицині, а й у сфері обслуговування (ресторани, готелі, туристичні об'єкти тощо), зростанню конкуренції і, відповідно, якості послуг, поповненню бюджету. (Обсяг світових ринків МТ та оздоровчого туризму оцінюють у 50 та 106 млрд доларів відповідно.) Стоматологія традиційно знаходиться у когорті лідерів щодо ВМТ; ще у 2008 р. за цим показником Україна займала 7-ме місце у світі. Характерною рисою вітчизняного ринку є те, що ці послуги надаються приватними клініками та за аналогічної якості мають значно нижчу вартість (дентальна імплантація в Україні коштує 200-1000 доларів, у США – приблизно 3 тис.).
Біотехнології	З моменту відкриття клініки «Пауа» у 2011 р. проліковано понад 5 тис. пацієнтів. При ураженнях опорно-рухового апарату, що загрожують ампутацією кінцівки чи потребують протезування (перелом, що тривало не зостається, аваскулярний остеонекроз, хибний суглоб, артроз суглоба, критичний дефект кісткової тканини, укорочення кінцівки, еквіноварусна деформація стопи), використовуються біотехнології (регенерація на основі стовбурових клітин).

1	2
Естетична медицина	Естетична медицина демонструє надзвичайно потужну динаміку росту в усьому світі. У США кількість пластичних операцій та косметологічних процедур співвідноситься як 1:10, безсумнівною лідером рейтингу за популярністю у структурі косметологічних послуг визнані ін'єкції ботулотоксину та гіалуронової кислоти (2/3 від загальної кількості виконаних маніпуляцій), лазерна епіляція. Прибуток від їх виконання оцінюють у 15 млрд доларів. Характерна риса вітчизняної естетичної медицини – «напівтіньовий ринок», що лежить поза межами контролю держави: 80% послуг надаються не в медичних закладах, а в салонах краси, перукарнях (які досить часто не мають відповідної ліцензії) і навіть у «кухонних» умовах (вдома у фахівця або клієнта). Наслідком цього є численні міфи та історії ускладнень із власного досвіду, які циркулюють у колі прихильників косметологічної індустрії.
Реконструктивна хірургія	За 1998-2016 рр. відвідування клініки Valikhnovsky MD Medical Center медичними туристами становила 5,8% від загальної (у абсолютних цифрах – близько 7 тис. із понад 123 тис. хворих), мета приїзду у переважній частині випадків – проведення пластичних операцій та реконструктивних процедур.
Пластична хірургія	Офіційно спеціалізація «Пластична хірургія» в Україні відсутня, тим не менше напрацювання в галузі пластичної хірургії в Україні досить значні: напрям розвивається вже понад 20 років, вітчизняні спеціалісти не лише відвідують найпрестижніші світові форуми, а й презентують там свої досягнення, діляться практичним досвідом.

Чимало іноземців уже надають перевагу українському медичному туризму. Низькі (порівняно з більшістю європейських держав) ціни на медичні послуги, їх належну якість (і не лише в приватному секторі), доступність медичної допомоги (відсутність черг, листів очікування), сприятливу законодавчу базу для окремих напрямків (наприклад, репродуктології), наявність професійних кадрів, частина з яких практикувала в зарубіжних клініках – ці критерії роблять нашу країну привабливою щодо медичного туризму. Проте, на міжнародному рівні все одно недостатньо інформації про вітчизняні лікувальні заклади, клініки, медичні центри та загалом про лікувальні природні ресурси України.

В Україні також діє Українська Асоціація медичного туризму – загальнонаціональна організація, яка ставить за мету розвивати всі регіони України. Практично кожному регіону України є що запропонувати медичним туристам. Регіональний підхід дає змогу розвивати галузь лікувального й оздоровчого туризму і в невеликих містах та курортах, залучати інвестиції, будувати сучасні центри, відкривати нові робочі місця й утримувати медичні кадри від пошуку альтернативної роботи за кордоном [12].

3. ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ОДНІЄЇ ІЗ НАЙПЕРСПЕКТИВНІШИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

3.1. Аналіз природно-ресурсного потенціалу Львівської області

Однією із найперспективніших областей України для розвитку ринку послуг відпочинку та оздоровлення є Львівська область. З метою врахування ситуації з участю санаторіїв у Львівській області було оброблено та проаналізовано статистичні дані, представлені у статистичному щорічнику «Медичний, рекреаційний та туризм в Україні» та статистичному збірнику «Рекреаційний потенціал Львівської області» за 2017 рік. Львівщина належить до регіонів України після анексії Автономної Республіки Крим на другому місці за кількістю іноземців, які приїжджають до нас на лікування (дані АР Крим, були використані ще до його анексії) (рис. 3) [11].

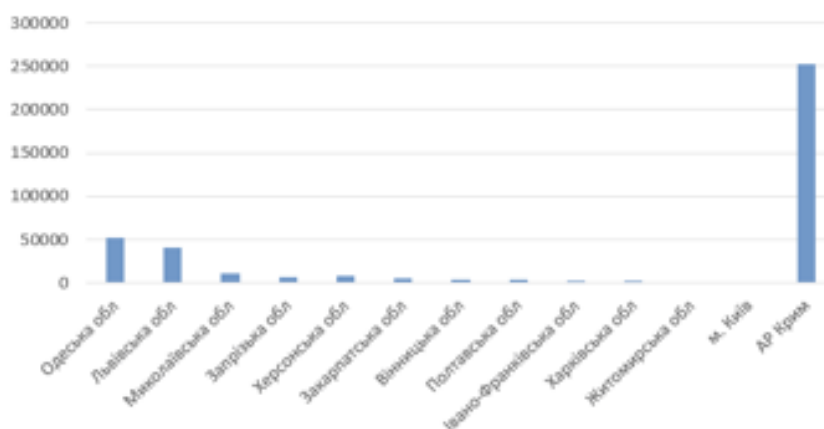

Рис. 3 Структура областей за кількістю приїжджих іноземців на санаторно-курортне лікування [11]

Територія Львівської області багата унікальними історико-культурною спадщиною, мистецьким потенціалом, лікувально-оздоровчими, водними і ландшафтними ресурсами, самобутніми традиціями та звичаями (рис. 4). Це в поєднанні з вигідним географічним положенням є чудовою базою для розвитку найрізноманітніших видів і форм туризму та відпочинку. За наявності природно-рекреаційних ресурсів

Львівська область займає одне з провідних місць в державі: її частка в природно-ресурсному потенціалі України складає близько 5,4%, за цією ознакою Львівщина поступається тільки Закарпатській області. У загальній структурі природних ресурсів Львівщини рекреаційні ресурси складають 14,6% (середній показник по Україні – 9,5%).

Львівська область займає одне з провідних місць в Україні за розвитком інфраструктури туризму, курортів, оздоровлення, спорту та рекреації. За підсумками 2018 року Львівщина посідає третє місце за кількістю колективних засобів розміщування, друге місце за кількістю осіб (в тому числі і іноземців), обслугованих у колективних засобах розміщування. За кількістю туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності область поступається лише м. Києву. У 2018 році Львівщина увійшла в ТОП 5 областей України за найбільшими обсягами надходжень від сплати туристичного збору [13].

Рис. 4. Складові туристичної привабливості Львівщини

У Стратегії розвитку Львівської області на період 2021-2027, стратегічною ціллю №5 є «Туристична привабливість». Дана ціль містить у собі 2 оперативні цілі, а саме: Підвищення атракційності та інфраструктурного забезпечення туризму, курортів, оздоровлення, спорту та рекреації та підвищення якості регіонального туристичного продукту та його просування. Аналізуючи практичний стан туристичної та курортної галузі області, насамперед слід наголосити на сталій позитивній динаміці, яка спостерігається в цих галузях за останні роки. Це знаходить своє відображення в зростанні туристичних потоків, поступово розвивається туристична й рекреаційна інфраструктура регіону, розширюється спектр туристичних послуг, зростає якість сервісу сфери обслуговування туризму і курортів.

Свідченням цього є зростання кількості туристів, які відвідали Львівщину за останні роки з туристичною та рекреаційною метою. За 2019 рік область серед регіонів України посіла: 2-місце за обсягом туристичного збору, 2-місце за кількістю розміщених у готельних закладах та 2-місце за кількістю туристів з України [9].

Львівщина характеризується різноманітністю рекреаційних ресурсів. В області створена розгалужена мережа рекреаційних закладів: 133 санаторно-курортних закладів (в т. ч. на базі багатих природно-рекреаційних ресурсів, зокрема, Великий Любінь, Моршин, Немирів, Роздол, Східниця, Трускавець, Шкло), 82 заклади готельного господарства, близько 500 приватних садиб, які займаються сільським туризмом [8].

3.2. Характеристика лікувально-оздоровчих та відпочинкових центрів Львівської області

Провідне місце в структурі рекреаційного потенціалу області займають лікувальні мінеральні води. З восьми типів мінеральних вод, що застосовуються з бальнеології, на Львівщині відомо сім, які виділяються у чотири зони їх поширення. Лікувально-оздоровчі та відпочинкові центри Львівської області, які користуються великим попитом серед іноземних та внутрішніх туристів, представлені у Таблиці 3.

Крім того, в області також знаходяться відомі родовища мінеральних вод без специфічних компонентів і властивостей. Вони розташовані: в смт. Одеську (220 м³/добу), с. Балучині (158 м³/добу), смт. Новому Милятині (138 м³/добу), с. Солуки (86 м³/добу). Загальні прогностичні їхні запаси складають близько 27000 м³/добу. В області виявлено також вуглекислі мінеральні води (с. Климець, с. Боберка).

Лікувальні торф'яні грязі Львівщини, представлені Немирівським, Велико Любінським, Моршинським родовищами та родовищем Шкло із загальними запасами 462 тис. м³, повністю забезпечують теперішні і перспективні потреби функціонування на їх базі санаторно-курортних установ.

Таблиця 3

Лікувально-оздоровчі та відпочинкові центри

Курорт	Добовий дебіт родовищ мін. вод	Значення	Характеристика
м. Трускавець	47,2 м ³ /добу	Курорт державного і міжнародного значення	Понад 25 мінеральних джерел (найбільш відома мінеральна вода «Нафтуся»).
смт Східниця	4,6 м ³ /добу	Бальнеологічний курорт	Налічується 38 джерел і понад 17 свердловин з різним фізико-хімічним складом. До послуг туристів та відпочиваючих; — 5 пансіонатів, 2 бази відпочинку, лікарня.
м. Моршин	79,0 м ³ /добу	Курорт державного значення	До послуг відпочиваючих 12 санаторіїв, 3 пансіонати, бальнеогрязелікарня, аеросолярій, інгаляторій, тощо.
смт Немирів	320 м ³ /добу	Бальнеологічний курорт	6 мінеральних джерел, функціонують санаторій, бальнео-лікарня, грязелікарня, табори відпочинку.
смт Шкло	5,0 м ³ /добу	Бальнеологічний курорт	Функціонують санаторій, бальнео-лікарня, грязелікарня, табори відпочинку.

Крім курортів, найбільш відомі родовища мінеральних вод без специфічних компонентів і властивостей розташовані в смт Олеську (220 м³/добу), с. Балучині (158 м³/добу), смт Новому Милятині (138 м³/добу), с. Солуки (86 м³/добу). Загальні прогнози їхні запаси складають близько 27 тис. м³/добу.

За статистикою управління туризму Львівської облдержадміністрації, впродовж 2018 року в санаторно-курортних закладах Трускавця лікувалося 231 500 осіб, з них 52 000 іноземців – громадяни 72 країн. У Моршині того ж року відпочивало майже 50 000 людей, зокрема близько 5000 іноземців. Сюди приїздили гості з Білорусі, Росії, Молдови, Азербайджану, Туркменістану, Естонії та навіть Німеччини й Ізраїлю (рис. 5) [9].

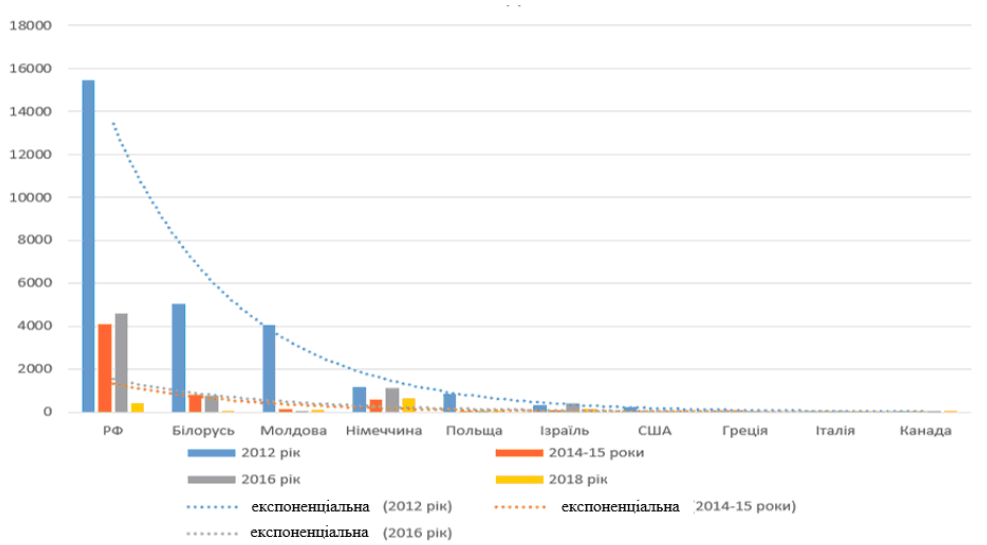

Рис. 5. Структура країн за кількістю іноземних туристів в санаторно-курортних закладах України [9]

Великою перевагою для розвитку туризму в межах «курортного трикутника» Львівщини – Трускавець, Східниця та Моршин, є той факт, що тут слабо відчувається сезонність. Спад у так званий низький сезон складає лише 7% від середнього туристичного потоку в інші періоди.

Найбільш відомим серед туристів є *Трускавець*. Це один з найбільших бальнеологічних курортів України. Розташований у Дрогобицькому районі на північ від передгір'я Східних Карпат. Всесвітній славі курорт Трускавець завдячує цілющій воді «Нафтуся», багатій на органічні речовини нафтового походження. «Нафтуся» називають королевою лікувальних вод. З лікувальною метою застосовують води джерел «Марія», «Софія», «Броніслава», «Едвард», «Юзя» та сіль «Барбара», яка успішно конкурує зі знаменитою карло-варською сіллю. Комплексне лікування на курортівключає ще один унікальний метод – озокеритотерапію.

У місті функціонують два буюети мінеральних вод, дві курортніполіклініки, дві бальнеозокеритолікарні, міські лікарня та поліклініка. Працює ряд науково-дослідних лабораторій, зокрема, лабораторія експериментальної бальнеології Інституту фізіології ім. О. Богомольця НАН України, кафедра

медичної реабілітації Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького, курортний науковий реабілітаційний центр «Карпати Чорнобилі», реабілітаційний центр хворих на ДЦП «Еліта». У місті діє 34 санаторно-курортні заклади. До лікувальних методик, що застосовуються тут належать бальнеотерапія, мікрокліми, зрошення, гідромасажі, інгаляції, спелеотерапія, аерофітотерапія, різні методи лікування мінеральною водою та багато іншого.

Тут відпочивальники мають змогу не лише випити мінеральної води, але й пройти повний курс оздоровчих фізіотерапевтичних процедур: різноманітні обгортання, лікувальні ванни, масажі, косметологічні послуги тощо.

Також тут знаходиться унікальний заклад – Клініка професора Козьякіна, де за системою інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації лікують пацієнтів, хворих на дитячий церебральний параліч, остеохондроз та інші неврологічні недуги.

До речі, у світі розвідано чотири місця з покладами природного озокериту. І найбільше з них знаходиться в місті Борислав поблизу Трускавця. Але воно, на жаль, зараз не розробляється.

Моршин – ще одна локація, яка відома своїми джерелами і, зокрема, лікувальними процедурами з озокеритом. Моршин – один із найвідоміших гастроентерологічних курортів України, відомий у всьому світі своїми цілющими джерелами. Моршин розташований в Стрийському районі обабіч гірської річки Бережниця – притоки Дністра. На курорті є декілька мінеральних джерел (свердловин). В лікувальних цілях використовують розбавлені розсолі свердловин для питтєвого лікування, а також торф'яні грязі місцевого родовища та озокерит. На цей час існують дві ділянки Моршинського родовища природних лікувальних розсолів: «Боніфацій» та «Баня». У Моршині функціонує бальнеологічна лікарня та 16 санаторно-курортних закладів.

Східниця розташована в Дрогобицькому районі, в Карпатах, в долині річки Східничанка – лівої притоки річки Стрий. Східницькі мінеральні джерела, які не мають аналогів у Європі, поєднують у собі лікувальні властивості вод таких відомих курортів як Трускавець, Кисловодськ (Росія) та Боржомі (Грузія). У Східницькому родовищі, зосереджені, здебільшого, у селищі та на схилах прилеглих гір, є мінеральні води чотирьох типів. В місті функціонує 13 санаторно-курортних закладів. У безпосередній близькості від Східниці знаходиться Національний природний парк – «Сколівські Бескиди». У Східниці відсутні промислові підприємства, відповідно природа зберегла тут свою чистоту та первозданність. На території Східниці розташовано 38 джерел мінеральних вод, різних за складом. Основна перевага у Східниці – змога поєднання активного туризму і лікувально-оздоровчі процедури.

Крім «курортного трикутника» Львівщини, відомим курортами є:

Великий Любін – один з найстаріших курортів Європи. Розташований в Городоцькому районі в долині річки Верещиця. Курорт славиться цілющими джерелами мінеральних вод і торф'яними грязями. На курорті є 4 джерела мінеральних вод. Тут використовуються такі лікувальні методики як грязелікування, інгаляції, лікувальні мінеральні сірководневі та кисневі ванни, торфолікування, кисневі коктейлі та пінки, лікувальний масаж, гідромасаж, горизонтальне підводне витягування хребта, ароматерапія. У місті діє один санаторій, побудований на території бальнеогрязевої курорту Великий Любін, він має свою клінічну та біохімічну лабораторію.

У смт Великий Любін розташований також один із найстаріших в Європі бальнеологічний і кардіологічний курорт, дочірнє підприємство «Санаторій «Великий Любін» ПрАТ «Укрпрофоздоровниця». Наразі він у ненайкращому стані. Щоб вдихнути тут нове життя, потрібно глибоко проаналізувати ситуацію і запропонувати стратегію змін. Крім того, на території Великого Любіня є дуже багато туристичних об'єктів. Тому є можливість створення справжнього туристичного маршруту. Тут є дві церкви, одна з них – дерев'яна з XIX століття, каплиця і костел. Курорт може славитися не тільки бальнеологією і реабілітація, але й цікавим ековідпочинком.

Немирів розташований у Яворівському районі. Немирівське родовище сульфідних вод є найбільшим в Україні та входить в перелік державних заказників місцевого значення, а також водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних. Тут використовують різноманітні методики бальнеолікування: питне лікування, сірководневі купелі, хвойні купелі, озокеритне лікування, електро- та світлолікування, лазеротерапія, магнітотерапія, лікувальна фізкультура, мануальна терапія, голкорексфлексотерапія, механотерапія, психотерапія. Санаторно-курортні заклади представлені одним санаторієм «Немирів». Це єдиний в Україні спеціалізований санаторій для лікування дітей після опіків, наслідків опіків та повного позбавлення рубців після опіків.

Шкло – бальнеологічний і грязьовий курорт, розташований в Яворівському районі над річкою Шкло. Поєднання лікувальних властивостей джерел і грязей створюють унікальний комплекс природних лікувальних ресурсів, де лікують захворювання системи кровообігу, нервової системи, опорно-рухових органів. Лікувальний процес проходить на базі лікувально-діагностичного центру, в якому розміщені лікувальні та діагностичні кабінети, оснащені сучасною медичною апаратурою.

Розлуч – рекреаційно-оздоровчий центр літнього та зимового відпочинку, одна з найпривабливіших курортних територій Львівщини завдяки джерелам мінеральних вод різних типів. Важливою передумовою формування в Розлучі курортного центру є природні мінеральні джерела типу «Нафтуся»

(гідрокорбонатнохлоридна), «Боржомі» (Содова) і «Залізна». Така унікальна комбінація і багатство зустрічається на землі дуже рідко. У Розлучі немає санаторію, пансіонату чи лікувального центру. Натомість там працює 14 закладів розміщення, такі як готелі, агрооселі та бази відпочинку.

Львів – місто, яке теж активно розвиває медичний туризм. 18 червня 2019 року у Львові відбулася презентація першого в Україні кластеру медичного туризму та підписання Меморандуму про співпрацю з Львівською міською радою. Метою кластеру медичного туризму є забезпечення ефективного розвитку медичного туризму та суміжних з ним галузей у Львові та Львівській області. Завдання – вибудувати та реалізувати стратегію розвитку медичного туризму [4].

Засновниками кластеру стали Центр стоматологічної імплантації та протезування «ММ», стоматологічні клініки «РІКОТА» та «Симбіотика», хірургічна клініка «Корона», клініка репродукції людини «Альтернатива», Міжнародна реабілітаційна клініка Козявкіна, центр косметології та дерматології «Новодерм», європейська мережа медичних закладів «Medicover», клініки «Персона Люкс». Вони пропонуватимуть послуги з репродуктивної медицини, стоматології, відновного лікування, хірургії вен, косметології, естетичної медицини [6].

3.3. Перспективи розвитку медичного туризму у Львівській області

Розвиток медичного туризму – це можливість не лише отримувати якісні медичні послуги гостям та мешканцям Львова та Львівщини, але й можливість залучити міжнародні інвестиції для подальшого вдосконалення матеріально-технічних баз медичних установ, що своєю чергою підвищить якість надання медичних послуг. Щоб медичний туризм ефективно розвивався, для цього необхідними є відповідна відпочинкова інфраструктура та комплексний туристичний продукт.

На сьогоднішній день, вже йдуть роботи над реалізацією Медичного парку, що розташовуватиметься на території Трускавця, Моршина і Східниці. Проект передбачає будівництво нових готелів, медичних центрів, СПА тощо. Його мета – сформуванню бази для створення комплексного туристичного продукту, який буде спроможний додатково обслуговувати до 1 млн медичних туристів щороку. Медичний парк має зосередити в собі весь природний лікувальний потенціал регіону і забезпечити відпочивальників усіма мінеральними водами Львівщини, торфо-, грязелікуванням, а після відновлення видобутку озокериту – й озокеритолікуванням.

Також парк створить можливості для відкриття в одному місці приватних медичних клінік різного спрямування. Зокрема, стоматологічної клініки, клініки естетичної медицини та косметології, клініки пластичної хірургії, офтальмологічної клініки, клініки репродуктології, гінекологічної та урологічної клініки, клініки загальної практики. А ще – центр лікування та профілактики діабету, реабілітаційний центр, водо- та грязелікарню, клініку відновлювальної медицини та інші.

Планується, що медичний парк прийматиме внутрішніх та іноземних туристів у співвідношенні 30% до 70%. Закордонними клієнтами Медичного парку можуть стати пацієнти не лише з пострадянського простору, але й з країн Перської затоки, Європейського Союзу (країн колишнього Варшавського договору), Канади та Китаю.

Для забезпечення потреб і нового об'єкту, і тих, що вже функціонують у межах цієї локації, як уже зазначалося вище, необхідна розвинена інфраструктура. Адже наразі, низька якість транспортного сполучення, відсутність відпочинково-розважальний, низький рівень інженерної інфраструктури курортів відлякують велику кількість потенційної клієнтури курортно-оздоровчого сегменту Українських Карпат. Та й сучасного туриста, який хоче отримати максимум за свої гроші, важко привабити за умов відсутності альтернативи проведення дозвілля.

Крім того, серед основних перепон, що гальмують розвитку даної діяльності для Львівщини є:

- відсутність прямих авіасполучень;
- складність проходження візових та митних процедур;
- відсутність необхідної кількості якісних місць розміщення;
- значне завантаження наявних готелів рівня 4* та 5*.

Базуючись на наявних природно-лікувальних ресурсах, інфраструктуру та результатах аналізу наявної статистичної інформації розроблено лікувальний тур до бальнеологічного курорту Львівщини – Східниці.

Східниця – це курортна перлина Західної України, розташований у Львівській області на відстані 100 км від м. Львова, на висоті 600–900 м над рівнем моря. Курорт оточений з усіх сторін горами та лісами, а тому має своєрідний мікроклімат. У Східницькому родовищі мінеральних вод сьогодні налічується 38 джерел і 17 свердловин з різним хімічним складом мінеральної води. Для відвідувачів сьогодні доступні води з 10 джерел і трьох свердловин. У родовищі, зосередженому здебільшого у селищі та на схилах прилеглих гір, що входять до складу Національного природного парку «Сколівські Бескиди», є мінеральні води «Нафтуся» чотирьох типів: слабомінералізована «Нафтуся» (з підвищеним вмістом органічних речовин (сечогінною дією) та з вираженою жовчогінною дією); слабомінералізована залізіста; хлоридно-натрієва та Боржомі. Вплив цих джерел на людину вивчається Міністерством охорони здоров'я України. У 2005 році Східниця отримала статус Всеукраїнського курорту імені Омеляна Стоцького (місцевий відкривач покладів мінеральних вод типу «Нафтуся») [15].

Програмою туру передбачено проживання і проходження лікування в одному з найкращих лікувально-оздоровчих комплексів Східниці – «Kyivska Russ Resort Medical & Spa». Готель «Kyivska Russ Resort Medical & Spa» знаходиться у тихому куточку Східниці в оточенні природи і пропонує своїм відвідувачам не тільки комфортний відпочинок, а й ефективні лікувально-оздоровчі процедури. Фахівцями медичного центру готелю була розроблена нова оздоровча програма реабілітації пацієнтів, які перенесли Covid 19. «Kyivska Russ Resort Medical & Spa» єдині в Східниці та в регіоні, хто пропонує програму розроблену відповідно до Європейських стандартів і протоколів реабілітації пацієнтів та виконують її на найновіших апаратах відомих світових виробників.

Медичний центр готелю «Київська Русь» – це сучасний багатопрофільний комплекс, в якому передові технології медицини поєднуються з традиційними методами курортного лікування та оздоровлення. Центр спеціалізується на наданні послуг в області терапії, урології, гастроентерології, гінекології, кардіології, ендокринології, педіатрії, вертебрології, реабілітація, офтальмології, детоксикації і схуднення. Кожен гість може пройти комплексне обстеження і індивідуальний курс реабілітації і лікування в медичному центрі під наглядом лікаря. Всі необхідні обстеження призначаються лікарем і вибираються індивідуально для кожного гостя в найкоротші терміни. Професіоналізм медичного персоналу і сучасний рівень сервісу при наданні допомоги високої якості дозволяють пацієнтам отримувати відчуття надійності, захищеності і комфорту, а також забезпечує діагностику захворювань на ранніх стадіях, якісне планове лікування і профілактику [10].

Програма розробленого туру передбачає проходження лікувальної програми «Нормалізація обміну речовин», а також індивідуальної програми, складеної для кожного гостя після огляду спеціалістів. Таким чином, туристу можуть бути запропоновані наступні лікувальні програми, в залежності від його потреб: антистрессова, омолодження організму, очищення організму, лікування ожиріння, лікування хвороб шлунково-кишкового тракту та гепатобіліарної системи, лікування хворих на цукровий діабет, лікування хвороб статевих органів, остеохондрозу та інше. Тривалість кожної програми визначається індивідуально та може тривати від 10 до 18 днів. Програма розробленого туру представлена в таблиці 4.

Таблиця 4

Програма туру «Цілюща сила східницьких джерел»

День	Опис програми
1	6:00 – 8:20 – трансфер в лікувально-оздоровчий комплекс «Київська Русь» зі Львова; 8:30 – 10:00 – розміщення та пізній сніданок у ресторанному комплексі; консультація зі спеціалістами; вільний час; 13:30 – 15:00 – обід в ресторані комплексу; проходження процедур за програмою «Нормалізація обміну речовин»; вільний час; 19:00 – 20:30 – вечеря в ресторані комплексу.
2	Проведення лабораторної діагностики (загальний аналіз крові та сечі, біохімічні параметри, гормони та скринінги інфекційних захворювань). Узд-діагностика (внутрішніх органів, сечовивідної системи, гінекологія, кардіологічне обстеження та ендокринне), електрокардіографія. 7:00 – 09:30 – сніданок в ресторані комплексу; проходження процедур за програмою «Нормалізація обміну речовин»; 13:30 – 15:00 – обід в ресторані комплексу; отримання результатів лабораторної діагностики; консультація зі спеціалістами. Коригування індивідуального комплексу процедур; вільний час; 19:00 – 20:30 – вечеря в ресторані комплексу.
Подальші дні	7:00 – 09:30 – сніданок в ресторані комплексу; проходження процедур за програмою «Нормалізація обміну речовин»; проходження індивідуального комплексу процедур; 13:30 – 15:00 обід в ресторані комплексу; вільний час; 19:00 – 20:30 – вечеря в ресторані комплексу.
Останній день	7:00 – 09:30 – сніданок в ресторані комплексу; заключна консультація лікаря та отримання персональних рекомендацій; проходження процедур за програмою «Нормалізація обміну речовин»; 13:30 – 15:00 – обід в ресторані комплексу; чек-аут; 17:00 – 19:30 – трансфер до Львова.

Під час перебування в лікувально-оздоровчому комплексі «Kyivska Russ Resort Medical & Spa» туристам пропонуються факультативні екскурсії, а саме:

- екскурсія в Державний історико-культурний заповідник «Тустань». Під час екскурсії турист матиме змогу побачити такі об'єкти як: Урицькі скелі, комплекс Урицьких пісковиків (Камінь, Острий

Камінь, Мала Скеля, жолоб, Гулька, хрест та одна безіменна скеля), музей історії Тустані та церква св. Миколая, стара бойківська хата (культурний центр «хата у Глибокім»). А також щороку в серпні тут проходить фестиваль української середньовічної культури «Ту Стань!»;

- екскурсія в Національний природний парк «Сколівські Бескиди» Під час екскурсії турист матиме змогу побачити такі об'єкти як: Кам'янецький водоспад, журавлине урочище; гора Парашка.

Висновки

Для України медичний туризм є одним із пріоритетних напрямків як внутрішнього так і в'їзного туризму. Однією із найперспективніших областей України для розвитку ринку послуг відпочинку та оздоровлення є Львівська область. Сильними сторонами є і географічне розташування в Прикарпатті та на межі біосферного заповідника; специфічний мікроклімат; природні лікувальні ресурси; наявна базова санаторна інфраструктура; кваліфікований медичний персонал та школа підготовки персоналу; незначний вплив сезонності; унікальні послуги з оздоровлення, які надаються в даному регіоні.

Проте, щоб привабити масового туриста необхідною умовою є наявність розвиненої інфраструктури, яка б забезпечила потреби і нового об'єкту і тих, які вже функціонують в межах цієї локації. Якість транспортного сполучення, відсутність відпочинково-розважальної та низький рівень інженерної інфраструктури курорту.

Реалізація інфраструктурного проекту «Медичного парку», у якому передбачає будівництво нових готелів, медичних центрів, СПА тощо зосередить в собі весь природний лікувальний потенціал регіону і забезпечить відпочиваючих усіма мінеральними водами Львівщини, торфо-, грязелікуванням, а після відновлення видобутку озокериту – й озокеритолікуванням. Цей проект дозволить об'єднати Трускавець, Східницю та Моршин в основний рекреаційний центр Львівщини. А розроблено новий лікувальний тур до бальнеологічного курорту Львівщини – Східниці, програмою якого передбачено проживання та лікування в одному з найкращих лікувально-оздоровчих комплексів Східниці – «Kyivska Russ Resort Medical & Spa» сприятиме підвищенню туристичної привабливості курорту та й Львівської області, загалом.

Література

1. Медичний туризм: теорія та практика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/2JNAgbh>
2. Медичний туризм в Україні. Великий потенціал, але нульова реалізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/37WiZEz>
3. Туристичний потенціал України, або Чому озокерит – нова нафта Львівщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/2IGcf59>
4. Інформаційний портал депутатів Львівської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.lvivrada.gov.ua/novyny/item/8138/8138>
5. Медичний туризм в Україні: можливості vs реальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3ngtgBW>
6. Медичний туризм у Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://medicaltourism.lviv.com/>
7. Розвиток медичного туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3a0SCjH>
8. Публікація документів Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/inf_2009.php?ind_page=si
9. Програми та стратегії ЛОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://loda.gov.ua/programy_ta_strategii
10. Офіційний сайт лікувально-оздоровчого комплексу «Kyivska Russ Resort Medical & Spa» [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hoteltustan.com/>
11. Державна статистична служба України // Офіційний сайт. – 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. Медичний туризм в Україні: проблеми та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3sx8tx6>
13. Львівщина як осередок розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/10/108.pd>
14. Паньків Н. Є. Туристично-рекреаційні ресурси Львівської області: сучасний стан та перспективи використання для сталого розвитку туризму / Паньків Н. Є., Лушчик М. В., Роїк О. Р. – Львів : НУ «Львівська політехніка», 2018. – 150 с.
15. Курорт Східниця [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://trysyny.com/5-star/ua/shidnitca>
16. Evolving medical tourism in Canada Exploring a new frontier [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bit.ly/3gHZrO>
17. EuroHealth Consumer Index 2016 // Health Consume Powerhouse (HCP). – 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.healthpowerhouse.com/>

References

1. Medychnyi turizm: teoriia ta praktyka [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://bit.ly/2JNAghb>
2. Medychnyi turizm v Ukraini. Velykyi potentsial, ale nulova realizatsiia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://bit.ly/37WiZEz>
3. Turystychnyi potentsial Ukrainy, abo Chomu ozokeryt – nova nafta Lvivshchyny [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://bit.ly/2IGcf59>
4. Informatsiyni portal deputativ Lvivskoi miskoi rady [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.lvivrada.gov.ua/novyny/item/8138/8138>
5. Medychnyi turizm v Ukraini: mozhlyvosti vs realnist [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://bit.ly/3ngtgBW>
6. Medychnyi turizm u Lvovi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://medicaltourism.lviv.com/>
7. Rozvytok medychnoho turizmu v Ukraini [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://bit.ly/3a0SCjH>
8. Publikatsiia dokumentiv Holovnoho upravlinnia statystyky u Lvivskii oblasti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/inf_2009.php?ind_page=si
9. Prohramy ta stratehii LODA [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://loda.gov.ua/prohramy_ta_strategii
10. Ofitsiyni sait likuvalno-ozdorovchoho kompleksu «Kyivska Russ Resort Medical & Spa» [elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://hoteltustan.com/>
11. Derzhavna statystychna sluzhba Ukrainy // Ofitsiyni sait. – 2019. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Medychnyi turizm v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://bit.ly/3sx8tx6>
13. Lvivshchyna yak osередok rozvytku likuvalno-ozdorovchoho turizmu v ukraini [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/10/108.pd>
14. Pankiv N. Ye., Lushchik M. V., Roik O. R. Turystychno-rekreasiini resursy Lvivskoi oblasti: suchasnyi stan ta perspektyvy vykorystannia dlia staloho rozvytku turizmu [Tekst] / Pankiv N. Ye., Lushchik M. V., Roik O. R., Lviv, NU “Lvivska politekhnikha”, 2018. – 150 s. – il., tabl., rys.
15. Kurort Skhidnytsia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://trysyny.com/5-star/ua/shidnitca>
16. Evolving medical tourism in Canada Exploring a new frontier [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://bit.ly/3gHZrrO>
17. EuroHealth Consumer Index 2016 // Health Consume Powerhouse (HCP). – 2017. – [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu do resursu: <http://www.healthpowerhouse.com/>.

Надійшла / Paper received: 16.01.2021

Надрукована / Paper Printed : 05.03.2021